

خانواده و پیشگیری از آسیب‌های فضای مجازی

اباذر جعفری*

درآمد

فناوری‌های ارتباطی جدید، از جمله فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی، نقش انکارناپذیری در جامعه داشته، از ابعاد مختلف: سیاسی، امنیتی، اقتصادی و اجتماعی، دارای اهمیت است. در این میان، آثار تربیتی و فرهنگی آن در فرد، خانواده و اجتماع به جهت تغییر: سبک زندگی، هویت و شخصیت انسانی، اهمیتی دوچندان دارد. از همین رو، در نوشته حاضر سعی شده است ضمن اشاره به برخی چالش‌های فردی و اجتماعی فضای مجازی، راهکارهایی درباره پیشگیری از آسیب‌ها و تهدیدهای آن در حریم خانواده ارائه گردد.

نگاهی به چالش‌های فضای مجازی

فضای مجازی، یکی از حقیقی‌ترین عناصر زندگی فردی و اجتماعی انسان معاصر است.^۱ اگر تا دیروز، پایگاه‌ها و وبلاگ‌ها و بانک‌ها اطلاعاتی به‌عنوان

* دانش‌آموخته حوزه علمیه قم و دانشجوی دکترای رشته مدرسی معارف.

۱. در مورد تأثیر وب در جامعه جهانی، ر.ک: عاملی، سید سعیدرضا. ۱۳۸۹. «رویکرد انتقادی به استعمار مجازی آمریکا: امپراتوری‌های مجازی و قدرت نرم». تهران: انتشارات امیرکبیر.

منابع اطلاعاتی بشر امروز، عاملی در اطلاع‌رسانی و منابع اصلی مورد مراجعه کاربران بود، امروزه با توسعه شبکه‌های اجتماعی و پیام‌رسان در بستر تلفن‌های همراه، این شبکه‌ها، همواره همراه کاربران هستند. بدیهی است که این فضای جدید، آثار فراوانی بر نگرش‌ها، احساس‌ها، اخلاق و رفتار کاربران خود خواهد داشت که نیازمندی به بررسی و شناخت آسیب‌ها، تهدیدها و فرصت‌های این فضای نوپدید را افزون می‌کند.^۱

شکاف نسلی، شکل‌گیری خرده‌فرهنگ‌ها، تغییر نظام ارزشی خانواده و اجتماع، کاهش نقش خانواده به‌عنوان نهاد مرجع، ضعف آموزه‌ها و مناسک دینی در خانواده، کم‌رنگ‌شدن حریم‌های دینی در روابط خانوادگی، گسست فکری و عاطفی، تضعیف حیا و عوامل بازدارنده درونی، گسترش ارتباطات نامتعارف، تغییر الگوی همسرگزینی، ناپایداری ازدواج‌ها، تعارض ارزش‌ها، بحران هویت، اختلال شکل‌گیری شخصیت، انزوای اجتماعی، اعتیاد اینترنتی، اتلاف وقت، تبادل‌های فرهنگی ناخواسته و غیرقابل کنترل، ترویج شایعه‌ها و تهمت‌ها، افشای اسرار و مطالب خصوصی، و نیز اعتماد به منابع غیرعلمی و غیرمستند، گوشه‌ای از آسیب‌ها و تهدیدهای ذکرشده برای فضای مجازی است که بررسی هر یک، به نوشته‌ای جداگانه احتیاج دارد.

پیشگیری و درمان این مسائل نیز نیازمند راهکارهای جامع و چندجانبه‌ای با مشخص کردن نقش دولت و سیاست‌گذاران این فضا، فعالان فرهنگی و مربیان و

۱. برای اطلاع از ضریب نفوذ و گسترش اینترنت و شبکه‌های اجتماعی در جهان، به پایگاه اینترنتی اتحادیه بین‌المللی مخابرات (<http://www.itu.int>) مراجعه کنید؛ برای اطلاع از آمار ضریب نفوذ و گسترش اینترنت در ایران، به پایگاه اینترنتی <http://matma.ito.gov.ir> مراجعه نمایید؛ همچنین، ر.ک: صادقیان، عفت. ۱۳۸۴. «تأثیر اینترنت بر کودکان و نوجوانان». تهران: مجله الکترونیکی نما، ش ۴؛ ستارزاده، داوود. ۱۳۸۶. «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر اعتیاد به اینترنت و پیامدهای آن»، فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی. ش ۱۴.

مبلمان دینی، خانواده‌ها و حتی متخصصان و طراحان کنندگان فضای مجازی است.

متأسفانه، با وجود اهمیت و تأثیر انکارناپذیر فضای مجازی و ضریب نفوذ بالای آن در جامعه، تاکنون تحقیقات کافی در خصوص چستی فضای مجازی، ظرفیت‌های آن در تربیت فردی و اجتماعی، و نیز نسبت آن با آموزه‌های دینی و فرهنگ اصیل ملی و اسلامی انجام نشده است. مسئله مهم دیگر، درمانگری اختلال‌های فردی و اجتماعی ناشی از استفاده ناصحیح از فضای مجازی است. ضعف حیای فردی و اجتماعی، سطحی شدن اطلاعات و ضعف شناخت‌های ضروری، ارتباط لجام‌گسیخته و غیراخلاقی با جنس مخالف، از جمله اختلال‌های جدی فضای مجازی است که روند روبه‌رشدی در جامعه کاربران این فضا دارد و خاصه حوزه‌ها، مراکز علمی، مبلمان دینی و فضایی حوزوی باید بیشتر به این موضوعات اساسی بپردازند و هرچه سریع‌تر برای درمان آن چاره‌اندیشی کنند.

پیشگیری اجتماعی

همگان بر این باورند که پیشگیری، بهتر از درمان است؛ اما پیشگیری به معنای کنار گذاشتن فضای مجازی نیست؛ زیرا در این صورت، ظرفیت‌ها و فرصت‌های بی‌ظنیر آن را از دست خواهیم داد.^۱

۱. مقام معظم رهبری در این باره فرمودند: «مانمی‌گوییم این راه را ببندید؛ نه، اینکه بی‌عقلی است. یک کسانی نشسته‌اند، فکر کرده‌اند، یک راهی باز کرده‌اند به‌عنوان این فضای مجازی و به قول خودشان، سایبری؛ خیلی خوب، از این استفاده کنید؛ منتها استفاده درست بکنید؛ دیگران دارند استفاده درست می‌کنند؛ بعضی از کشورها طبق فرهنگ خودشان این دستگاه‌ها را قبضه کرده‌اند. ما چرا نمی‌کنیم؟» (بیانات معظم‌له در دیدار معلمان و فرهنگیان،

مناسب‌ترین پیشنهاد در این مورد، جلوگیری از بخش‌های آسیب‌زا و نامطلوب فضای مجازی با در معرض قرار ندادن کاربران نسبت به آن بخش‌هاست؛ البته این راهکار، سلبی است و با وجود کارایی کوتاه‌مدت و مقطعی، در بلندمدت پاسخگو نیست و راه‌هایی مانند استفاده از فیلترشکن، آن را خنثا خواهد کرد. به همین جهت، راهکاری ایجابی در جوامع بشری تحت عنوان «شبکه ملی اطلاعات» در پیش گرفته شده که علاوه بر تناسب با فرهنگ دینی و عرف جامعه، هزینه‌های فضای مجازی را نیز بسیار کاهش خواهد داد. از سوی دیگر، با توجه به داخلی‌بودن آن، امکان نظارت، کنترل و حمایت هدایت‌گرانه بیشتری خواهد داشت که زمینه بروز استعدادها و به‌کارگیری ابزار فضای مجازی در جهت تعالی فرهنگی جامعه را فراهم خواهد آورد. از این‌رو، ارتباط با دیگر شبکه‌های جهانی نیز باید در همین بستر تعریف شود.^۱

راهکارهای مدیریت فضای مجازی در خانواده

توجه به نقش خانواده به‌عنوان یکی از عوامل تأثیرگذار در سلامت جامعه، مؤثرترین راهکار پیشگیرانه نسبت به آسیب‌های فضای مجازی است. برای استفاده صحیح از فضای مجازی و رسانه‌های نوپدید، خانواده، به‌خصوص والدین، باید اصول و راهکارهایی را در این باره مورد توجه قرار دهند؛^۲ البته این راهکارها، افزون بر فضای مجازی، در سایر زمینه‌های تربیتی نیز قابل اجراست.

۱. جهت آشنایی بیشتر با شبکه ملی اطلاعات و تفصیلات فنی آن، ر.ک: پایگاه وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، به نشانی: دلایل - ایجاد - شبکه - ملی - اطلاعات

<https://hamedan.ict.gov.ir/fa/eservice/net>

۲. تبیین این اصول و راهکارها از سوی مبلغان دینی، گام بلندی در سالم‌سازی فضای مجازی و کاستن از آسیب‌های آن در خانواده و جامعه خواهد بود. اگرچه در این نوشته، تنها اشاره مختصری به این اصول خواهد شد، ولی مبلغان محترم با افزودن عناصر خطایی، این اصول را در بیانات و خطابه‌های خود، به‌صورت تفصیلی‌تر تبیین خواهند کرد.

۱. آموزش و آگاه‌سازی

شناخت فضای مجازی و آموزش آن به اعضای خانواده، از مقدمات استفاده از آن است. با توجه به شکاف نسلی موجود در خانواده‌ها، امروزه آگاهی فرزندان نسبت به ابزار و محیط‌های دیجیتال، بیش از والدین است و این مسئله می‌تواند رابطه تربیتی در خانواده را مختل سازد. به همین جهت، ضروری است والدین اطلاعات خود را نسبت به فضای مجازی، ابزارهای متنوع و حتی محیط‌های کاملاً سیال و به‌روزشونده آن، ارتقا دهند؛ در غیر این صورت، در مواجهه با فرزندان خود، حرفی برای گفتن و چشمی برای نظارت نخواهند داشت.

پدران و مادران باید حداقل با استفاده از منابع معتبر که در این زمینه اطلاع‌رسانی می‌کنند، سطح سواد رسانه‌ای خود را افزایش دهند تا بتواند با تسلط کافی فرزند خود را تربیت کنند. متأسفانه، مراکز دولتی و فرهنگی، کمک چندانی در خصوص ارتقای سواد رسانه‌ای خانواده انجام نداده‌اند و کتاب‌ها یا پایگاه‌های اطلاع‌رسانی کافی و مناسب در این زمینه وجود ندارد.^۱

افزون بر این، والدین باید این شناخت را به فرزندان نیز منتقل کنند. از این رو، شایسته است که گفت‌وگو از فضای مجازی و مباحث مربوط به تهدیدها و فرصت‌های آن، محور صحبت‌های اعضای خانواده و حتی شب‌نشینی‌های خانوادگی باشد تا ضمن بالابردن سطح شناخت از این فضا، میزان تأثیر و دلدادگی و حتی سطح آسیب‌های احتمالی نظیر اعتماد به اینترنت را در خلال این گفت‌وگوها متوجه شده، برای آن برنامه‌ریزی کنند.^۲

۱. ر.ک: جاوشی، روح‌الله. ۱۳۹۲. «به دنیای مجازی خوش آمدید». قم: دانشگاه قم؛ همو. ۱۳۹۲. «با فرزندانمان در دنیای مجازی». قم: دانشگاه قم، به سفارش دبیرخانه شورای عالی اطلاع‌رسانی؛ در موضوع فضای مجازی، ر.ک: پایگاه <http://familyweb.ir>

<https://tusi.academy>؛ در خصوص بازی‌های رایانه‌ای، ر.ک: پایگاه <http://esra.org.ir>

۲. به جای اینکه خانواده صرفاً گرفتار محتواهای منتشرشده در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی باشد و مثلاً کلیپ‌های تلگرامی را به یکدیگر نشان دهند، در مورد کلیات فضای

۲. مسئولیت‌پذیری

والدین در خصوص سالم‌سازی فضای مادی و معنوی خانواده مسئول هستند و علاوه بر خود، باید از فرزندان خویش نیز مراقبت کنند؛ چنان‌که قرآن فرموده: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ؛^۱ ای کسانی که ایمان آورده‌اید، خود و خانواده‌تان را از آتشی که هیزم آن مردم و سنگ‌ها هستند، نگاه دارید.» به همین جهت، در اسلام تربیت درست فرزندان، از وظایف مهم والدین شمرده شده است.

فرزندان نیز باید نسبت به اعمال و رفتار خود، از جمله شیوه استفاده از فضای مجازی، مسئولیت‌پذیر باشند و از کودکی حس پاسخگویی در برابر رفتارهای خود و پایبندی به قوانین در آنان تقویت گردد؛ به بیان دیگر، والدین علاوه بر یادآوری مسئولیت فرزندان نسبت به خودشان، با روش‌های مناسب مراقب آنان باشند و فرزندان علاوه بر وجدان خود، در مقابل پدر و مادر نیز پاسخگو باشند.

۳. برنامه‌ریزی و مدیریت

برنامه‌ریزی برای ورود به فضای مجازی و ایجاد قوانین متناسب و رعایت آن در خانواده، مانع بروز بسیاری از مشکلات و آسیب‌ها می‌گردد. بر این اساس، آموزه‌های دینی و احکام اسلامی، تعیین‌کننده نهایی شیوه بهره‌گیری از فضای مجازی است.

این مسئله باید در دو جهت از سوی خانواده مورد توجه قرار گیرد: اول اینکه هدف زندگی انسان، قرب به خدا و تعالی روحی است؛ امری که باید در

مجازی، اهداف خاص شبکه‌ها یا ابزار و شرایط و شیوه استفاده صحیح از آن و جلوگیری از آسیب‌ها و خطرات آن، با یکدیگر گفت‌وگو کنند.

۱. تحریم، آیه ۶.

بهره‌گیری از فضای مجازی نیز مورد عنایت باشد. دوم آنکه خانواده باید نسبت به مسائل شرعی مربوط به فضای مجازی و احکام مسائلی مانند: عضویت در شبکه‌های اجتماعی، چت با نامحرم، دیدن فیلم و تصاویر نامحرم، استفاده از برخی سرویس‌های خاص و یا درآمدزایی از طریق فضای مجازی، آگاهی کسب کند و عمل خویش را بر اساس قانون و شرع انجام دهد. استفاده بدون ضابطه از فضای مجازی، انسان را به پرتگاه‌های سقوط خواهد کشاند؛ درحالی‌که خداوند متعال در قرآن می‌فرماید: «وَلَا تَلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ؛^۱ خویشان را به دست خود به هلاکت نیفکنید.»

جهت برنامه‌ریزی و مدیریت موفق خانواده برای کار با ابزارهای دیجیتال و فضای مجازی، رعایت چند نکته ضروری است:

۱. در اختیار قرار دادن ابزار دیجیتال و نیز دسترسی به محیط‌های مختلف فضای مجازی، باید بر اساس نیاز فرزندان برنامه‌ریزی گردد. بنابراین، تهیه رایانه خانگی، رایانه همراه، تبلت یا گوشی دیجیتال، باید با توجه به سنین مختلف فرزندان و رشد فکری و سطح تحصیلات آنان انجام شود. همچنین است، دسترسی فرزندان به پایگاه‌های اینترنتی و اطلاعاتی جهت امور آموزشی و پژوهشی یا دسترسی آنها به پایگاه‌های تفریحی و سرگرمی یا شبکه‌های اجتماعی.

برخی والدین به‌غلط در اختیار دادن این ابزار یا دسترسی به این محیط‌ها را نشانه رشد و زمینه‌ساز ترقی فرزندان خویش می‌دانند؛ در صورتی‌که در اختیار داشتن گوشی و تبلت هوشمند برای کودکان و نوجوانان، به صلاح آنان نیست و استفاده زودهنگام از این ابزار و محیط‌ها، باعث شکست و آسیب‌های جدی در زندگی تحصیلی و اجتماعی آنان خواهد بود.

۲. مالکیت این ابزار باید در اختیار والدین باشد و کودکان نسبت به این مسئله توجیه‌گردند و حتی به‌صورت متناوب، والدین این ابزار را برای استفاده در اختیار بگیرند تا هم امکان نظارت و کنترل والدین آسان شود و هم زمینه نصب نرم‌افزارها یا اشتراک محیط‌های نامناسب برای کودک فراهم نگردد.

۳. زمان استفاده از فضای مجازی و ابزارهای دیجیتال، باید کاملاً محدود و مشخص باشد و علاوه بر عدم تداخل یا مزاحمت با اموری همچون: تحصیل، عبادت، تفریح و ارتباطات خانوادگی و اجتماعی، باید مراقب اعتیاد اینترنتی فرزندان نیز بود.

۴. از نظر مکان و موقعیت استفاده از فضای مجازی نیز نگذاریم فرزندان با این ابزارها خلوت کنند؛ بلکه در جمع خانواده و حتی المقدور با حضور یکی از والدین از آنها استفاده نمایند. همچنین، در اماکنی مانند: مساجد و زیارتگاه‌ها، میهمانی، محیط‌های آموزشی و یا کتابخانه، نباید فضای مجازی مانع فعالیت‌های زندگی حقیقی باشد. عوض‌نشدن سبک زندگی، از جمله: نوع خوراک و پوشاک، روابط با اطرافیان و اخلاق نیک و نیز عدم افت تحصیلی، می‌تواند به‌عنوان شرط استفاده از فضای مجازی برای کودکان در نظر گرفته شود.

۴. اصل الگوسازی

ارائه الگو، یکی از روش‌های مؤثر انسان‌سازی است که از منظر دین و علوم تربیتی مورد تأکید قرار گرفته است.^۱ توجه به ویژگی‌های الگوی دینی و سنتی، همانند: انبیا، عالمان دینی، دانشمندان، مصلحان اجتماعی و شهدا، سرمشق

۱. آیات قرآنی، از جمله آیه شریفه «لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ» و نیز روایات فراوان در این زمینه، قابل اشاره است؛ همچنین، ر.ک: قائمی‌مقدم، محمدرضا. «روش الگویی در تربیت اسلامی»، مجله معرفت، ش ۶۹.

مناسبی برای همه شئون زندگی فرزندان و خانواده می‌باشد. با تأسی به این الگوهاست که اعضای خانواده، به‌جای اتلاف وقت و در معرض خطر و گناه قرار گرفتن و یا اسیر فرهنگ حاکم در محیط مجازی یا شبکه‌ای خاص شدن، شخصیت ثابت و مؤثری پیدا می‌کنند و به دنبال تأثیرگذاری مثبت در زندگی حقیقی و مجازی خواهند بود.

خانواده، به‌خصوص فرزندان، با شناخت شخصیت‌های الگو و تأثیرگذاری آنها در جامعه، با مفهوم مقاومت و استقامت برای خدا آشنا خواهند شد و درک خواهند کرد که پیروزی نهایی در این فضا نیز با حق و حقیقت است. پس، به‌جای آنکه به دنبال جذب لایک^۱ یا پسند دیگران باشند، باید در جست‌وجوی ارزش‌ها و جلب رضایت الهی باشند تا به سعادت دنیا و آخرت دست یابند.

از سوی دیگر، والدین بایسته است که نسبت به ارائه الگوها و معرفی چگونگی فعالیت‌های ارزشی و استفاده‌های مفید از فضای مجازی، به یاری فرزندان خویش بشتابند. بنابراین، باید فعالیت‌های اجتماعی یا فرهنگی مفید در فضای مجازی را شناسایی کرده، زمینه فعال‌شدن فرزند خود در این فعالیت‌ها را فراهم کنند. مشارکت در شبکه‌های اجتماعی دینی و فرهنگی یا انجمن‌های اینترنتی که فضای مناسب دینی دارند، تولید محتوای خوب فرهنگی، هرچند ابتدایی باشد و اشاعه و بازنشر آن در فضای مجازی، تولید نرم‌افزارها و حتی کسب درآمد حلال از طریق فضای مجازی، نمونه‌هایی از فعالیت‌های مفید در این فضا است که باید به کودکان معرفی شوند.

قطعاً بهترین الگو و سرمشق برای فرزندان و خانواده در این مسیر، خود والدین هستند و در صورتی که والدین، خاصه پدر خانواده، مبتلا به استفاده

۱. like، به معنایی پسندیده‌شدن مطلب از سوی کاربران در شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی است.

ناصحیح از فضای مجازی باشد، دیگر نمی‌تواند سایر اعضای خانواده خویش را به راه درست و مطلوب رهنمون باشد.

۵. اصل همراهی

بر اساس این اصل، شایسته است والدین به همراه فرزندان خود در محیط مجازی، حضور و فعالیت داشته باشند. در واقع، رفتار پدر و مادر به‌عنوان الگوی صحیح در ذهن فرزندان ترسیم می‌شود و علاوه بر آموزش و نشان‌دادن شیوه‌های درست و علمی استفاده از این فضا، در مواقع نیاز، می‌توانند به راهنمایی و هدایت فرزندان اقدام کنند. این همراهی والدین با فرزندان، علاوه بر همراهی فیزیکی، شامل مشارکت فکری در خصوص نوع فعالیت‌های دیجیتال در شبکه‌های اجتماعی نیز هست. البته توجه و بهادادن به شخصیت و نقش مستقل فرزندان در شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی، در تداوم همراهی والدین و ایفای نقش هدایتگرانه آنها، بسیار مهم است.

۶. فراموش نکردن دنیای واقعی

یکی از نکات مهم در پیشگیری از تهدیدهای فضای مجازی، توجه دائمی به این مسئله است که فضای مجازی، جزئی از زندگی ماست؛ نه همه زندگی. بر همین اساس، انحصار ارتباطات و اختصاص وقت بیش‌ازحد به آن، آسیب‌زا خواهد بود. بنابراین، والدین در خانواده ضمن تقویت این اصل در نگاه فرزندان، عملاً باید به ساحت‌های مختلف زندگی حقیقی اهمیت دهند. اختصاص زمان‌هایی برای گفت‌وگوهای خانوادگی، صلح ارحام، همراهی و بازی با کودکان، تفریحات سنتی و ورزش، داستان‌گویی و قصه‌خوانی در جمع خانواده

و برگزاری جلسات خانوادگی، می‌تواند به تقویت فضای حقیقی و تحت تأثیر قرار نگرفتن آن از جاذبه‌های فضای مجازی کمک کند.

درعین حال، این موارد علاوه بر استحباب و ثواب اخروی، مزایای فراوانی چون انتقال آداب، سنن و فرهنگ‌های اصیل را نیز به دنبال دارد. در همین خصوص، توصیه به فرزندان برای انتخاب دوستان نیک و گسترش ارتباطات سالم در محیط‌هایی مانند اماکن ورزشی، به رشد شخصیت و استقلال وی و همچنین، گرفتار نیامدن در اعتیاد و آسیب‌های فضای مجازی، بسیار مفید است.

داستان ذیل، به‌خوبی دوری از واقعیت‌های زندگی و غرق شدن در فضای مجازی و ابزارهای دیجیتال جدید را به تصویر می‌کشد و در آن، تأثیر فضای مجازی بر زندگی حقیقی کاملاً مشهود است.

روز جمعه پدر و مادر سارا برای انجام کاری به یک مسافرت یک‌روزه رفتند و مسئولیت امور منزل را به سارا سپردند. سارا و برادر کوچک‌ترش سهراب، قرار گذاشتند پیش از ظهر کمی تفریح کنند و بعد از ظهر را به انجام تکالیف درسی اختصاص دهند. به پیشنهاد سهراب، مسابقه موتورسواری در رایانه را انتخاب کردند و ساعت‌های هیجان‌انگیزی را گذراندند؛ اما چون سارا باید برای نهار غذایی آماده می‌کرد، مجبور شد بازی را رها کند. او به آشپزخانه رفت و با همان سرعتی که موتورسواری می‌کرد، نهار را آماده کرد؛ اما سهراب به‌تنهایی بازی را تا وقت خوردن نهار ادامه داد. هنگام صرف غذا، هیجان سارا تا حدودی فروکش کرده بود؛ اما سهراب هنوز در حال وهوای مسابقه بود و قاشق‌های غذا را با سرعت و پی‌درپی می‌خورد. توصیه‌های خواهرش نیز مبنی بر اینکه کمی آهسته‌تر غذا بخورد، در او هیچ اثر نداشت؛ ناگهان صدای شکستن دندان

سهراب شنیده شد و فریاد او به آسمان رفت. بله، هیجان‌زدگی سارا هنگام پختن غذا، باعث شده بود او متوجه غوطه‌ور شدن شیء محکمی در غذا نشود. از سوی دیگر، شتاب سهراب در غذا خوردن نیز باعث گردید او نیز متوجه این شیء نشود و یکی از دندان‌هایش آسیب ببیند.

۷. استفاده از خدمات ملی و بومی

با توجه به خاستگاه غربی فناوری‌های مرتبط با فضای مجازی، ابزار و خدماتی که در آن ارائه می‌شود، تناسب چندانی با فرهنگ دینی و ملی ما ندارد و این خود، سرمنشأ بسیاری از آسیب‌های این حوزه به شمار می‌رود. به همین جهت، توصیه می‌شود تا جایی که ممکن است، از تولیدها و محیط‌های بومی و ملی که متناسب با فرهنگ ایرانی تهیه شده، استفاده شود. با وجود عقب‌ماندگی‌ها و کاستی‌هایی چند در این زمینه، خوشبختانه جایگزین‌های مناسبی برای امکانات فضای مجازی وجود دارد.

شایسته توجه است که همه نرم‌افزارها و سرویس‌های قدرتمند امروزی در فضای مجازی، در نگارش‌های اولیه خود دچار اشکال بوده‌اند که به تدریج موفق به رفع کاستی‌ها و توسعه امکانات آن شده‌اند. از همین رو، اگرچه ممکن است سرویس‌ها و نرم‌افزارهای ملی، قابل رقابت با ابزارها و محصولات خارجی نباشد، ولی قطعاً با استقبال کاربران، توان تقویت و توسعه خواهند داشت. این مسئله، در مورد بازی‌های رایانه‌ای نیز مصداق دارد و با حمایت کاربران از تولیدات داخلی، علاوه بر تقویت اقتصاد مقاومتی، شاهد رشد مطلوب در این زمینه خواهیم بود.

یکی از ابزارهای مناسب برای پیشگیری از آسیب‌های فضای مجازی از سوی والدین، نرم‌افزارهای موسوم به کنترل والدین است که امکاناتی نظیر:

برنامه‌ریزی زمان و حجم استفاده فرزندان از اینترنت، تعیین بارگذاری پایگاه‌های مجاز برای ایشان، امکان بررسی پایگاه‌های اینترنتی، و نیز تصاویر و پیام‌های ردوبدل‌شده فرزندان در فضای مجازی را در اختیار والدین قرار می‌دهد. به وسیله این ابزار می‌توان از ورود فرزندان به محیط‌های مجازی آسیب‌زا پیشگیری کرد.^۱

۸. بهره‌گیری از روش تربیتی مقتدرانه

کارشناسان تربیتی، چهار شیوه جهت تربیت فرزندان پیشنهاد می‌کنند که عبارت‌اند از شیوه: مسامحه‌کارانه یا غفلت، آسان‌گیرانه، مستبدانه و مقتدرانه.^۲ برخی خانواده‌ها اصولاً توجهی به تأثیر فضای مجازی در تربیت فرزندان خود ندارند و در این موضوعات آگاهی نداشته یا به سبب کم‌اهمیتی یا اشتغال‌ها و گرفتاری‌های روزمره، خود را به غفلت می‌زنند. برخی نیز با وجود توجه به مسائل این حوزه، تصور سهل‌انگارانه‌ای در این مورد داشته، فکر می‌کنند کودک راه خود را در آشفته‌بازار فضای مجازی خواهد یافت و مشکل خاصی برایش به وجود نخواهد آمد. از همین رو، در تأمین خواسته‌های فرزند خود در عرصه فضای مجازی، بی‌محابا عمل می‌کنند و سخت‌افزار، نرم‌افزار و پهنای

۱. با جست‌وجوی عنوان «کنترل والدین» در اینترنت، می‌توانید به اطلاعاتی درباره این نرم‌افزارها دست یابید؛ از جمله در:

<http://itresan.com/33376/10-best-parental-control-apps.html>

۲. در این مورد، ر.ک: پرچم، اعظم. ۱۳۹۱. «مقایسه سبک‌های فرزندپروری با مریند با سبک فرزندپروری مسئولانه در اسلام». پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، سال بیستم، دوره جدید، ش ۱۴، ص ۱۱۵-۱۳۸؛ همچنین، ر.ک: گلزاری، محمود. «سخت‌رانی فضای مجازی پاک و روش تربیتی فرزندان». همایش فضای مجازی پاک، اسفند ۱۳۹۴، تهران: دانشگاه شهید بهشتی.

باند اینترنتی مورد درخواست وی را در اختیارش قرار می‌دهند. این دو گروه از والدین، در آینده‌ای نه‌چندان دور، نتایج سوء روش تربیتی خود را مشاهده خواهند کرد.

گروه سوم، والدینی هستند که مستبدانه مانع استفاده فرزندان خود از فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی می‌شوند یا کنترل شدیدی را بر آنان اعمال می‌کنند. این روش، در بلندمدت استمرار نداشته، با بزرگ‌شدن و استقلال فرزندان، کارایی خود از دست خواهد داد. علاوه بر اینکه شرایط زمانی و مکانی برای کنترل مستبدانه والدین، حتی در دوران کودکی نیز همیشه وجود ندارد.

در این میان، والدین موفق با روش مقتدرانه به تربیت فرزندان خود در فضای مجازی می‌پردازند. در این روش، والدین به‌جای توقع اطاعت محض از دستورات، فرزندان خویش را نسبت به خواسته‌ها و توقع‌های والدین از وی توجه می‌کنند. با انعطاف‌پذیری در قوانین، در محیطی گرم و صمیمی توأم با جدیت و قاطعیت، رفتارهای محبت‌آمیز خود را نثار فرزند کرده، به‌جای سرزنش و انتقاد در مواجهه با رفتار خطا، با تأکید بر رفتارهای مثبت، به‌گفت‌وگو می‌پردازند. در نتیجه، با ارتباط و تعامل سازنده میان افراد خانواده، اعتمادبه‌نفس بالایی در فرزندان ایجاد می‌گردد و اعضای خانواده به آگاهی لازم و منطقی در خصوص استفاده بهینه و سالم از این فضا دست خواهند یافت.